

De Poemp

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING
DAVIDSFONDS NIJLEN - NUMMER 3 - MAART 1982

Schoonheid die bleef

De Ophovenhoeve aan de Kesselsesteenweg dateert van 1781 voor wat het woonhuis betreft. De schuur blijkt ouder te zijn, want in een balk vonden wij het jaartal 1719 terug. Sedert 1976 heeft studiebureel

Engels er officieel een prachtig onderkomen gevonden. Herman behoedde dit fraai, historisch geheel voor de genadeloze slopershamer door er met succes een nieuwe functie aan te geven. Een voorbeeld!

Ten geleide

VOOR U-DOOR U

Lieve Lezeres,
Beste Lezer,

Enkele van onze „Poempisten” zijn tot in Antwerpen en Brussel gegevens gaan verzamelen voor hun bijdrage. Een en ander liep echt niet van een leien daakje, zodat dit nummer U met wat vertraging bezorgd wordt. Denk echter niet dat ons entoesiasme zou geluwd zijn... integendeel, uw vaak uitgesproken waardering is voor ons een blijvende stimulans. En geef toe dat het tenslotte weer een serieuze „Poemp” werd.

Uiteraard blijven wij ook op al onze lezers rekenen om ons historische gegevens, van welke aard ook, door te spelen. Onze Poemp is er niet alleen voor U, maar ook door U!

Met dit nummer drie verwelkomen wij van harte de jonge en talentvolle tekenaar Mark Verreydt, en noteren met vreugde een eerste bijdrage van onze bestuursleden Jan Roelans en Jos Bastiaens. Tenslotte wensen wij U (en onszelf!), beste mensen, een zonnige lente toe... en uiteraard veel leesgenot!

De Redactie

N.B. Wij groeten al onze lezers vanwege Mijnheer De Deyne, waarvan wij stilletens vermoeden dat hij weer aan een verhaal voor dit blad werkt!

Een beroemd Nijenaar : Rector de Ram

*

Nijlen heeft voor de benaming van zijn straten duidelijk inspiratie gezocht in denamen van enkele bekende mensen: denken we maar aan de Jan Eduard-Claeslaan, de Guido-Gezellestraat of... de Rector-de-Ramstraat.

Pieter-Franciscus Xaverius de Ram is een van de beroemdste inwoners geweest van onze gemeente. In 1834 benoemde men hem tot rektor van de Leuvense universiteit en werd hij zo haar eerste rektor na de onafhankelijkheid. Voordien had hij reeds deel uitgemaakt van een groep geestelijken die zich verzetten tegen de Nederlandse regering en koning, die onze streken veroverd hadden op de Fransen. (1) De Ram had ook reeds gepubliceerd en zou nog baanbrekend werk verrichten op het domein van de kerkgeschiedenis.

Als rektor maakt hij op een doorgewinterde manier een einde aan de „studentenrevolte” van 1848. Dit jaar was er een van revoluties over heel Europa. Zo vocht men in het Duitsland van toen nog voor de eerste democratische rechten. De Leuvense studenten wilden hun Duitse kollega's per brief gelukwensen voor hun inzet tijdens die opstanden, maar kregen geen toestemming. Enkelen werden zelfs van de universiteit weggestuurd, waarop een algemeen solidariteitsgevoel onder de studenten leidde tot het boycotten van de lessen. Ze overhandigden de rektor een petitie, maar de „akademische senaat” (het universiteitsbestuur met de rektor aan het hoofd) antwoordde niet aan de jongeren, wel echter aan de ouders en liet hen hun zonen naar huis roepen. De universiteit werd gesloten en pas weer geopend nadat iedereen afgekoeld was.

Deze franssprekende rektor gedroeg zich overigens helemaal niet vijandig tegenover het flamingantisme. Tegen de opvatting van vele geestelijke kollega's in had hij in 1840 het „Vlaams petitionement” gesteund, een manifest voor Vlaamse rechten in het frans-eentalige België van toen. Tijdens zijn rektorat zou in Leuven de vlaams-gezindheid sterk groeien en van de nederlandstalige, literaire studentenvereniging „Met Tijd en Vlijt” was De Ram beschermheer.

Zoals boven vermeld was hij ook inwoner van Nijlen. „Inwoner” dan wel ruim genomen, want de Tieboersschrans was zijn buitenverblijf. Hij had het geërfd van zijn ouders, Joannes B. de Ram, dokter en burgemeester van Berlaar, en Joanna Roelans. Hij bracht architecturale wijzingen aan de brug en de toren van het gebouw aan en liet er een gedenksteen met ramshoofd plaatsen. In zijn vrije uren moet hij er vaak te vinden zijn geweest.

Het is dan ook niet verbazingwekkend dat het deze rektor zijn wens was in Nijlen begraven te worden. Op 20 mei 1865 overleed hij en werd na een zeer imponerende lijkdienst in Leuven - zo getuigenis van het toenmalige tijdschrift „De Vlaamsche School” - overgebracht naar het kerkhof van Nijlen. Naar deze man is er dus bij ons een Rector-de-Ramstraat.

*Jan Roelans

(1) Nota van de Redactie : Over het verzet tegen de Nederlanden van deze groep geestelijken (waaronder Rector de Ram) zijn wij duidelijk minder te spreken na 150 jaar België en Vlaamse achteruitstelling. Maar ook grote geesten kunnen zich helaas vergissen...

Mensen van bij ons

De moord van Nijlen

Eerste aflevering:

„Het zou voorzigtig zyn, zoo wel by dag als by avond nooyt de deuren te openen voor persoonen die door hunne spraek niet bekend zyn...”

„Er is gebeurd bij de pastoor van Nijlen een wrede moord, een grote schelmerij...” zingt de griffier in het bekende 19de eeuwse zangstuk „De Moord van Nijlen.” Behalve dit - parodiërend - zangspel bestaan er minstens een drietal verschillende marktliederen die de moord in geuren en kleuren verhalen, wat als bewijs mag gelden dat gans de streek diep geschokt was door deze misdaad. Overtuigd dat de schrijvers van deze liederen zich wel enkele dichterlijke vrijheden veroorloofden om het verhaal voor de toehoorders te verfraaien, gingen wij op zoek naar getuigenissen van toen.

Wij ontdekten in de tijdschriftenleeszaal van de Antwerpse Stadsbiblioteek zes kranten die over de gebeurtenissen berichten. Om de tijdsgeest, die spreekt uit de nu - voor ons - ongewone uitdrukingswijze te bewaren, hebben wij besloten deze artikelen letterlijk over te nemen en op die manier terug te gaan naar die beruchte tweede nieuwjaarsdag van 1842. Wij laten een onbekende Lierse korrespondent aan het woord :

Men schryft uyt Lier: Eene vrede misdaed is gisteren zondag om elf en half uren des morgens begaen in de gemeente Neylen kanton Heyst-op-den-Berg. Eenen persoon is in de pastory gedrongen en heeft den pastor uytgedaegd hem zyn geld te overhandigen. Den pastor zich niet zeer haestig getoond hebbende om hier aen te voldoen heeft dezen man hem eenen slag op het hoofd gegeven met eene kleyne byl die hy verborgen hield onder zynen keel en heeft hem vervolgens verscheyde messteken toegebracht. De dienstmeyd die op het gerugt toegelopen is, heeft insgelycks eenen messteek in den buyck ontfangen. De zuster van de dienstmeyd, welke zich in de keuken bevond, hebbende het geschreeuw gehoord der slachtoffers heeft om hulp geroepen en aldan heeft den moordenaar de vlugt genomen.

Men heeft hem onmiddelyk agtervolgd en konnen bereycken; maer het was niet zonder moeyte dat men zich heeft konnen meester maken van zynen persoon; want gewapend met pistolen, met messen, eene byl, enz. heeft hy eenen geweldigen wederstand gedaen : hy heeft geschoten op de eerste die zich op hem wierpen en heeft er eenen ligtelyk aen het hoofd gewond.

Incidit in latronem, qui ... plagis impositis abiit semivivo relicto.
Luc. 10 v. 30.

Hy viel in de handen van enen moordenaar, denwelken ... hem verscheyden wonden gegeven hebbende, de vlugt nam : laetende hem half-dood liggen. Luc. C. 10 v. 30.

Bid voor de ziel

VAN ZALIGER DEN EERWEERDEN HEER
PETRUS DE GROOF.

geboren te Contich den 8 7ler 1772,
Priest. gewyldte Emmerich 2 Juny 1801,
Onderpastoor te Niel 25 July 1807,
Pastoor te Nylen den 20 Meert 1822,
Alwaer hy, na bediend te zyn, aen
het gevolg zyner wonden, in den
Heer is ontslaepen den 9 January 1842.

R. I. P.

Lier. — Drukk' der gebroeders Van In.

Van pastoor Petrus de Groof bleef ons geen beeltenis... wel een doodsprentje, gedrukt bij de gebroeders Van In.

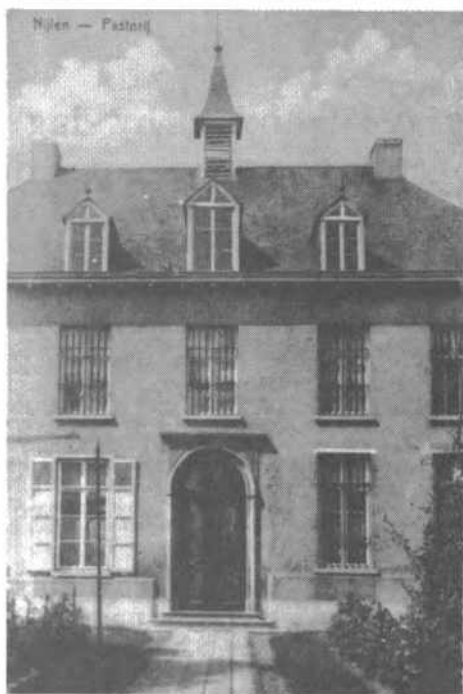
Dezen wederstand gevoegd by de vreedheyd der misdaed, had de bevolking van Neylen zoodanig verbitterd dat den moordenaar gevaer heeft geloopt doodgeslagen te worden; hy is sterk mishandeld geworden.

De heeren prokureur des konings, den rechter ter instructie en den greffier der rechtsbank van Mechelen, hebben zich dezen morgend ter plaetse begeven om de zaak te onderzoeken.

De wonden des pastors, ouderling van by 80 jaren, zyn gevaerlyk. De gene der dienstmeyd, insgelyks van hoogen ouderdom, word als doodelyk aenzien.

Den moordenaer is, zo het schynt eenen ouden gevon-
nisten, geboortig uyt Vlaenderen en bewoonende het
Luykerland.

(Den Antwerpenaer van 4 januari 1842)

Nog een oude foto van de pastorie

*In de „Postryder van Antwerpen” vinden we in het
nummer van de volgende zaterdag (8.1.1842) bijkomen-
de details :*

Men verneemt van den moordenaer des gryzen pastors
van Neylen, en van zyne oude dienstmeyd, omstandig-
heden die eenen uysterste stoutheyd en koelen bloede by

dit wangedrocht kenmerken; men verzekerd ons, dat hy
zich reeds voor de vroegmis by den weerdigen geestely-
ken, onder zekere bedrieglyke voorwaerden aengeboden
had en, daer hy de antwoord van den pastor bekwam dat
het oogeblik daer was dat hy de vroegmis moest cele-
breeren, zegde hem den voorbedagten moordenaer, dat
hy de zelve dan ook eerst zou bywoonen; men weet wat
er na zyne wederkomst plaets heeft gehad; na het plee-
gen van zyn schelmstuk, en op de vlugt gejaegd door het
alarmgeschreeuw van eene tweede huysgenote, zegde hy
aen dry persoonen die hy buyten de deur ontmoette, en
hem vroegen wat er omging, dat den pastor daer zoo
even eenen overval had gekreegen, doch dat het gevaer
over was; gerustelyk doorstappende, wierd hy nog van
twee andere byzonderlingen ontmoet, die hem de zelve
vraeg stelden.

*Het „Provinciael Antwerpsch Nieuwsblad” meld in zijn
nummer van 11 januari 1842 de dood van pastoor De
Groof :*

In ons nummer van den 4n januari hebben wy, verhaeld
de omstandigheden van den moorddaedigen aenval
tegen den pastoor van Nijlen. Wy verneemen dat dien
agtbaeren geestelyken in den nagt van zaterdag tot
zondag aen zyne wonden is overleden. De dienstmeyd
vaert ook zeer slegt. Den daeder van dit dobbel schelm-
stuk is genaemd Hendrik De Backer, geboren te Oost-
malle en woonagtig te Grand-Hamelle, by luyk. Gelyk
wy reeds gemeld hebben is het eenen ontslaegen dwang-
arbeyder, die den 31n december 1829 te Antwerpen heeft
te pronken gestaen en 8 jaeren dwang-arbeyd heeft
ondergaen, voor diefstal met braek.

*Over de veroordeling en terechtstelling van De Bakker
hebben we het in ons volgend nummer. Tot dan.*

**Rosette Rymenants*

***Wie kent
ze nog?**

NIJLENSE GESCHRIFTEN VAN MEESTER NELIS

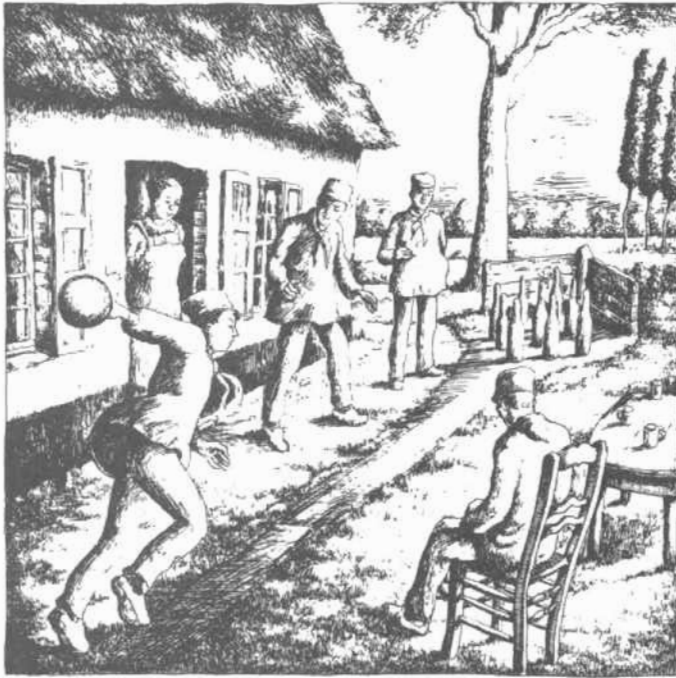
Nijlen in het begin van deze eeuw (vervolg)

SPELEN, TONEEL EN TWEE HARMONIES

Bij sommige gelegenheden werden volksspelen ingericht : zaklopen, sparklimmen, kruiwagenrijden, kikvorschpringen, enz. Soms werd dan ook het dorp 's avonds feestelijk verlicht : glazen borrels werden op een plank op de vensterdorpels gezet. Ze waren gevuld met kaarsvet met een wick en wierpen 's avonds een spookachtige verlichting op de donkere straten. Een belangrijk jaarlijks feest was de toneelvoorstelling ten voordele van het St. Vincentiusgenootschap. De opvoeringen geschieden op twee opeenvolgende zondagen en telkens liep de zaal van „De Boerenbond” aan de Nonnenschool nokvol. De geschiedkundige drama's werden met veel aandacht en tranen beleefd. De boertige klucht die steeds volgde bracht de gemoederen in evenwicht. Aan de ingangspoort stond de veldwachter, niet zozeer om de orde te handhaven maar meer om de fles te helpen leegmaken, die ten gerieve van de spelers achter de schermen stond. Na de eerste wereldoorlog speelde elke maatschappij om haar kas te vullen, doch de volkse romantiek ging erbij verloren.

Trouwen deed men zonder veel omhaal in de mis van zeven uur en daarna ging men samen terug aan het werk. Een begrafenis was plechtiger, men gaf, zoals nu nog, boterhammen met kaas aan de familie. De rijken gaven daarbij brood aan de armen.

Op zondag werd er niet gewerkt, men vermaakte zich met allerlei spelen. In herbergen werd duchtig met de kaart gespeeld : pandoeren, wisten, smousjassen, kruisjassen, enz. en in 't geniep, eenentwintigen en peeën (twee verboden geldspelen). Bij gunstig weer deed men *tepke schieten*. Vage stukken grond had men genoeg, ook in het dorp, daarop werd een kurken stop gezet met van elke speler evenveel centen erop. Met loden schijven werd de stop omver geschoten en de centen die het dichtst bij zijn „sol” lagen, waren voor de eigenaar. Ook *tepke* telde mee en naar zijn centen werd verder geschoten. *Schreefke schieten* was een ander centenspel : met centen schoot men naar een meterslange lijn in het zand. Wie dichtst aan of op de lijn lag, mocht de centen opwerpen en de koppen waren voor hem. *Overschieten* was hetzelfde spel doch dan waren de centen over de streep voor diegene die het dichtst bij of op de meet lag. *Kegelen* op de houten kegelbaan buiten, werd veel gedaan. Er waren verschillende kegelmaatschappijen ze bezochten periodiek hun leden-herbergiers en teerden op verloren maandag met aardappelen en stoofvlees. Ook de twee harmonies teerden op die manier. De „ouw”, voorgezeten door brouwer Vervoort bracht op nieuwjaarsdag een serenade aan meneer pastoor; ze noemden zich katholiek. De andere, van brouwer Beirens, heette liberaal; het ging vooral om het bier van de brouwers.

Kegelen op een houten kegelbaan buiten werd veel gedaan. (Tekening Cyriel Van Dyck, uitgave Die Spelewei, Westerlo)

IJREBOLS EN REPERSKLUBS

Kinderspelen verschilden ook totaal van de spelen van nu. Ze speelden veel levendiger, met minder naijver: stoeltje verpast, schommeleren, wolfke gezien, mille-mallen, allemaal spelen waarbij hard moest gelopen worden. Een bijzonder spel was het *repen*. Iedere jongen bezat een reep: een centimeter dikke ijzeren band met een doormeter van ongeveer 30 cm, voortgeduwd met een mik. Men reepte kilometers ver. Er ontstonden repersklubs waarvoor moest uitgelegd worden en waarvan de kas gewoonlijk bij de schatbewaarder verloren ging. De marbol was ook een belangrijk speelobject. In Nijlen heetten ze „ijrebols”, aardebollen, omdat ze oorspronkelijk uit aarde werden gebakken. Deze waren minder in tel: ze moesten in steen of glas zijn. In aarden puttekens werd ermee gestuikt (gegipt) tegen een muur gebot, achterna getikt, uit duim en wijsvinger geschoten, enz. Soldaat spelen deed men slechts

als de kanonniërs naar Beverlo trokken en een nacht in Nijlen legerden. Cow-boys en revolvers kende men niet, men schoot met boog en kruisboog.

SPINNEN EN BEURZEN

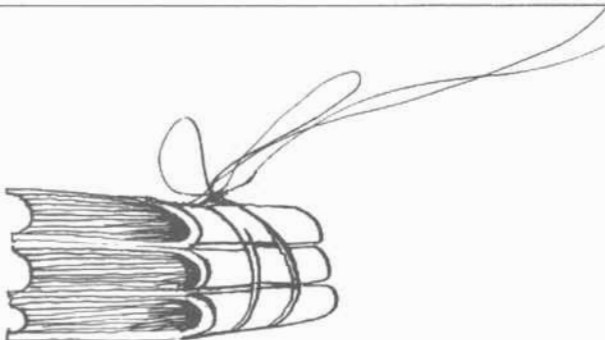
Sint Niklaas was een onbekende, hier kwam „De Greef” op half-vasten. Het was geen heilige, maar een werkelijke weldoener. Hij reed ook te paard door de lucht en bracht meer gewaardeerd lekkers voor de kleinen.

Tijdens de winteravonden kwamen de burens bijeen om te „spinnen” (vergaderingen waar vooral jonge dochters waren, die zich vroeger bezig hielden met spinnen, later met breien en kousen stoppen). Er werd gepraat, gelachen, gezongen en verteld. Liedjes uit de oude, zwaarmoedige doos werden intens beluisterd en meebeleefd. Er werden ook wel eens spotliedjes gedicht op een of ander feit waarmee te spotten viel. Liedjeszangers maakten er een kostwinning van. Op zomeravonden, als het weder het toeliet, vergaderde men op de straat (beurs). Overal zag men mensen staan buurten. Men haalde de trekzak en zong liedjes. Zingen deed men tro uwens veel: de boer zong op zijn kar en zijn veld, de smid bij zijn aanbeeld, de werkman bij zijn werk. Ieder vond het normaal en genoot ervan.

De gemeente vormde één gemeenschap en onderhield weinig betrekkingen met andere dorpen. Dat had onderlinge rivaliteit tot gevolg, die op de kermis wel eens ontaarde in vechtpartijen. Het was op sommige plaatsen gevaarlijk om met boord en hoed op de kermis te komen. De heren werden somtijds zelfs hardhandig verzocht het terrein te verlaten. Dat vrouwen gewoonlijk aanleiding waren hoeft geen betoog.

Sinds het einde van de negentiende eeuw groeide de belangstelling voor de duivensport. De eerste melkers moesten met hun duiven naar het lokaal komen. Later had men gummi ringen, doch slechts één bestatiger in het lokaal. De melker plaatste dan onderweg lopers om zo snel mogelijk zijn rekje in het lokaal te hebben.

(vervolgt)

Neem een abonnement op DE POEMP!

Neem een abonnement op **DE POEMP!** Dat kost 100 fr. per jaar. Een los nummer kost 30 fr. Volgende bestuursleden zullen U graag noteren:

- * Octaaf Van Camp, Bouwelsesteenweg 267
- Jos Bastiaens, Statiestraat 5
- Walter Caethoven, Zandvekenvelden 12A
- Hendrik Claes, Heibloemstraat 81
- Flor Dieltjens, Grobbendonksebaan 11
- Herman Engels, J.E. Claeslaan 27
- Luk Obbels, Statiestraat 18
- Rosette Rymenants, Spoorweglei 14
- Maria Thijs, Katerstraat 179D
- Jos Thys, Kapellebaan 32
- Ludo Van Gestel, Spoorweglei 16
- René Verhaegen, Molenbos 2

Het gebeurde... in 1849

Het is niet de bedoeling de verslagen der vroegere gemeenteraden kronologisch weer te geven. Her en der zoekend gaan we een markant gebeuren of een - voor ons - plezierig feit aan U meedelen. De aandachtige lezer zal uit de stijl en de woordkeuze duidelijk de sfeer kunnen voelen van 130 jaar geleden.

UUR NOCH TIJD

Rond de jaarwisseling 1848 -1849 bestond de vrees dat de Nijlenaars een moeilijke tijd tegemoet gingen. Tijd dan, bij manier van spreken, want het gevaar was groot dat ze in de toekomst noch van uur noch van tijd meer zouden weten. Pastoor en gemeenteraad sloegen elkaar met de torenklok om de oren. Hoe onafhankelijk en libertijns de Nijlenaars wel waren getuigt het verslag van het schepenkollege van 21 februari 1849. De fijne spot en het onverholen sarkasme tegen hun dorpsheer staken ze niet onder stoelen of banken. Nijlenaars waren immers geen meesters gewoon. Kasteelheren hadden ze nooit gekend en zelfs in dit verslag lieten ze niet na hun pastoor duchtig de levieten te lezen.

LE PROCES VERBAL

Wel begon - o trotse Nijlenaar - het verslag als *le proces verbal*, in het frans. Na amper 18 jaar belgisch bestuur drukte het franse Brussel reeds zijn stempel op de administratie. Van hoe ver zijn wij Vlamingen toch moeten komen! Hier volgt dan dit fameuze verslag, 130 jaar na de feiten (en op ongezegeld papier!).

*

Séance du 21 Février 1849.

Présents Messieurs Beirens, Bourgmestre. Daems et De Doncker, Echevins, et De Cnaep, Secrétaire. Le proces verbal de la séance précédente est lu et approuvé.

Horloge du clocher. Le collège après avoir lu et approuvé le rapport de Monsieur le Curé concernant l'entretien de l'horloge, décide de transmettre à Monsieur le Commissaire d'arrondissement les réflexions sur cette pièce.

Het college van Burgemeester en schepenen der gemeente Nijlen. Gezien en onderzocht het rapport opgemaakt door den Heer Demets, pastoor dezer gemeente, in dagtekening van 13 dezer loopende maent, nopens den onderhoud en het opwinden der horlogie op den kerktoren, aen het college medegedeeld bij opstel van den Heer arrondissementscommissaris van 15 dezer no 143, ten einde op deszelfs inhoud de bemerkingen te maken waertoe hetzelve vatbaar is. Het college peist van voor eerst te moeten opmerken dat dit stuk, alhoewel opgesteld als of hetzelve van den fabrieksraad was voorkomende, geenzins als dusdanig kan noch mag aenzien worden, blijkend bewijs hier gevoegd, getekend door vijf leden van den fabrieksraad, zoo dat hetzelve meer kan beschouwd worden als enkelijk inhoudende de persoonlijke manier van zien van den Heer Pastoor.

Mijnheer Pastoor zegt dat de Kerk geen horlogie noodig heeft, om dat de geloovigen naer de kerk geroepen worden alleenlijk door het gelui der klokken, terwijl de horlogie onvermeidelijk is voor de inwoners. Het college zou kunnen begrijpen dat den Heer Pastoor onderscheid maeckte tusschen de geloovigen en de inwoners, ingeval er onder deze laetste bevonden wierden die van een andere godsdienstige gezindheid waren: dit geval zich niet opdoende, zoo zijn de geloovigen en de inwoners eene en dezelve personen, en gevolgentlijk is de horlogie zoo wel noodig aen de geloovigen als aen de inwoners: bovendien het betaemt dat den Heer Pastoor zoo wel als de geloovigen van uer en tijd onderdicht worden om de goddelijke diensten op de vastgestelde uren te kunnen verrigten en bij te woonen.

Volgens den Heer Pastoor zou den fabrieksraad de inwoners kunnen berooven van het voordeel van de uren van den dag te kennen: hierop zal men enkelijk zeggen dat den Heer Pastoor met weinige menschlieventheid moet bezield zijn om alzulke woorden voor den dag te brengen... Wat in de budgets der gemeentens den onderhoud van de horlogie gedrukt staet, beduid niets anders als om daarvan gebruik gemaect te worden door die gemeentens waeraen hetzelve toepasselijk is, maer geenzints door de gene die in dit geval niet verkeerren, zoo als Nijlen.

VOLGENDE KEER... HOPELIJK MEER!

In een volgende uitgave hopen wij - als onze opsporingen sukses hebben - het verdere verslag van deze gewichtige gebeurtenis te brengen. De huidige Nijlense sekretaris Willy Van Tendeloo was zo vriendelijk fotokopies te maken der verslagen van zijn voorganger J.M. De Cnaep. Met vergrootglas en loep werden ze voor U leesbaar gemaakt door:

*Jos Bastiaens

Echt gebeurd:

Uit den tijd toen 10 centiemmen...nog 5 centen waren

Na den eerste wereldoorlog woonden er in ons dorp twee herbergiers nogal dicht in elkaars geburen, namelijk *Sjas Gareel* en *Polliet Steylaerts*. Hun beider kafee bevond zich in den blok huizen of huizekens, binnen den driehoek gevormd door de Woeringen-, de Gemeente- en de Schoolstraat, die in dien tijd allen eigendom waren van brouwer Beirens (de grootvader van „noenkel”, alias Oscar Beirens, de klokkeluiders).

De Sjas (Jef Torfs) die ook nog gareelmaker was, woonde met zijn vrouw Mie Meus (Maria Meurs) en kinderen in de kafee genaamd „In 't Gareel”, gelegen in de Woeringenstraat (nu B.B.L.-bank). Over die twee kafees en hun uitbaters gaat ons kort maar waar gebeurd verhaal.

Mie en Jeannette hadden besloten om, ter gelegenheid van de jaarlijkse meibedevaart van de parochie, mee naar Scherpenheuvel te rijden. Vooraleer ze echter afreisden hadden ze hun beide echtgenoten (hen een beetje kennende) op het hart gedrukt om goed op de kafees te passen, te zorgen dat ze volk over de vloer kregen en dus konden tappen, en vooral zelf niet te veel te verteren.

Met goede voornemens beziel en de wijze raad van hun vrouwen goed in de oren geknoopt zaten de Sjas en de Polliet, nadat den eierentrein op beeweg naar Ons Lievrouwke was vertrokken, ieders in zijn kafee te wachten op klanten. Wanneer dat na enige tijd volgens 't gedacht van Polliet wat te lang begon te duren, besloot hij daar wat aan te doen. Ten dien einde nam hij een stuk van 10 centiemmen (of 5 centen, dat was in die tijd toch hetzelfde) uit zijn schuif, ging naar kafee 't Gareel en legde dat geldstuk op den toog tegen de Sjas zeggende: „Geef mij nen borrel en drinkt gij er ook ene!” Waarop de Sjas zijn stoopke geestrijke drank nam en twee borrelglazen vulde. Waarna beiden gezellig gezeten en keuvelend over de reis van hun vrouwen, hun zaken, de duiven en het weer, van hun borreltje snoepten. Als Polliet zijn glaasje had geleedigd stond hij op en ging

heen, al tussen zijn tanden mompelend van „'k Ga terug naar mijn kafee, er moest een volk komen.”

De Sjas, die nen pallieter eerste klas was, en de stille wenk van zijne klant dadelijk begreep, nam het geldstuk dat hij zojuist verdiend had uit zijn tooglade en trok ermee naar Den Doornboom, zijn kollega op den voet volgend. Daar binnen gekomen deponeerde hij 10 centiemmen ofte 5 centen op de schenkbank van zijne gebuur en bestelde twee borrels, een voor hem en een voor Polliet. Laatstgenoemde liet zich niet pramen en schonk op zijn beurt de glaasjes vol. Wanneer die twee waren achterovergedrukt en de Sjas na een poosje naar zijn kafee terug ging, werd hij dadelijk achterna gekomen door Polliet die weerom dat allereerste stuk van 10 centiemmen meebracht. En zo liepen ze het grootste gedeelte van de dag over en weer tussen Den Doornboom en 't Gareel, totdat ze beiden een stoopke hadden leeggeschonken en... uitgedronken! Het muntstuk waarmee Polliet het eerste trakteerde was terug in de schuif beland van waaruit het 's morgens was vertrokken.

Wanneer Mie Meus en Jeannette Polliet in de vroege avond terugkeerden met de processie uit Scherpenheuvel vonden ze hun halve trouwboeken - enigzins vermoeid en wat onderuitgezakt maar toch gelukkig glimlachend - in hun zetel. Want, zo wisten die spuiters later tegen hun vrouwen te vertellen: „We hebben uwen raad goed opgevolgd, namelijk: we hebben heel den dag volk over de vloer gehad, ieders een stoopke leeggeschonken en verkocht en vooral zelf niets verteerd!” Of hun beide echtgenotes daar ook zo over dachten zijn we tot op heden nog niet te weten gekomen...

*Jos Thys

BIJ DE FOTO:

Op deze foto zien we onze helden voor „Den Doornboom.” De vrouw in de deur van 't kafee is Jeannette Polliet; de man met wit hemd is Polliet; de man met werktuig in de hand is Louis van de Keizer (Louis Leysen). En rechts van Louis Leysen staat... de Sjas!

Nijlense gehuchtnamen :

Of wat Dunar met de Dorsel te maken heeft

*

Is de betekenis van de dorpsnaam Nijlen niet helemaal duidelijk, dan is dit wel het geval voor verschillende namen die in de loop der eeuwen als gehucht onder Nijlen vermeld werden.

OPHOVEN

Als eerste in de rij nemen we de naam *OPHOVEN* onder de loupe, in 1619 als gehucht vernoemd. De oudste vermelding dateert van 1360. *OPhoven*, niet alleen omdat het iets hoger lag dan de omgeving, maar - en dit is het geval voor talrijke *Ophovens* in het Vlaamse land - ze mogen tevens beschouwd worden als belangrijke woningen omdat ze doorgaans de zetel van een kleine heerlijkheid waren of uitgroeiden tot gehuchten. Dat bepaalde „hoven” zeer belangrijk waren kan men afleiden uit de dorpsnamen zoals *Zandhoven*, *Massenhoven*, *Morkhoven*... *Ophoven* wordt ook meermaals onder *Kessel* gesitueerd : *Te Kessele tophoven aen tgoer*. Hiermede werden vooral de gronden bedoeld die van *Ophoven* afhingen, zoals de gronden rechtover het *Goorkasteel* en het *Kessels Veld* aan de *Hemelhoeve*.

De *Ophovenhoeve* aan de *Kesselsesteenweg*, zoals *Mark Verreydt* ze zag... en tekende.

HET GOOR

't *Goor* is een andere grensoverschrijdende benaming, maar van jongere datum, alhoewel de omgeving ervan reeds zeer lang bewoond werd. Zo wijst o.a. de naam *Visseneinde* in het *Goor* op een echte Frankische heemnaam, ontstaan tijdens de Frankische landinname na de Romeinse periode. *Goor* betekent nat, drassig, moerassig land. In vele *Goren* werd vroeger turf gestoken, turf dat wel eens de brandstof van de armen genoemd werd. Overblijfselen van dit harde labuurwerk zijn de vele diepe grachten in dit zompige gebied en vooral de grote rechthoekige vijver ten noorden van de spoorweg tegen de *Konings- of Hoge Baan*. In 1798 werden de grenzen in het *Goor* tussen *Kessel* en *Nijlen* nagezien en vastgelegd. Bepaald interessant is de opmerking die dan over een deel ervan gemaakt wordt : *Het zo genoemde Nijlengoor of Dooleinde is nooit voor de incorporatie (ingebruikname) gescheiden geweest als zijnde altijd een water waarop eenieder mocht varen en vissen, zoals het altijd gedaan werd. Dat water was een algemeen (gemeenschappelijk) water zonder dat het onderscheid gemaakt werd dat het nu gedeeltelijk of geheel onder Kessel of Nijlen lag.* (1)

DORSEL EN LILLO

Lo-namen vinden we te *Nijlen* onder andere terug in *Dorsel* en *Lillo*. Het Germaanse *lo* heeft in de *Kempen* meestal de betekenis van een klein bos gelegen op hogere zandgrond. Voor *Dorsel* gaat men terug naar de oudste schrijfwijze, n.l. *Donreslo* in 1186. *Dorsel* wijst dus naar de voorkristelijke periode. Het is een bosje op hogere zandgrond gelegen en toegewijd aan de god *Dunar* of de dondergod. We zouden *Dorsel* dus best kunnen vertalen als donderbos, benaming die we ook te *Kessel*, niet ver van de oude dorpskern aldaar, aantreffen. In de 15e, 16e en 17e eeuw wordt *Lillo* meestal als *Lille* vermeld. Het gaat hier zeer duidelijk om een klein lindebos. *Lo*-namen zijn zeer oud. Ook de dorpsnamen *Bevel*, *Gestel*, *Bouwel*, *Pulle* en zoveel andere in de *Kempen* zijn samenstellingen met *lo*.

DE BIEST

Ook de gehuchtnaam *Biest* kan zeer oud zijn. In 1619 wordt de *Bist* te *Nijlen* als gehucht vermeld. Tussen 1409 en 1419 lezen we *te Nylne aen de Biest*. Het achtervoegsel *t* duidt op een begroeiing, hier een begroeiing met riet of biezen. Wanneer de naam als een gehuchtnaam opduikt dan wijst dit meestal op een driehoekig, door wegen ingesloten plein waarond de *Franken* (die na de Romeinse overheersing onze streek bezetten) hun hutten bouwden. Vandaar de verschillende driehoekige dorpspleinen in talrijke dorpen. In deze driehoek lag

meestal een ven of vijver waar mens en dier hun dorst konden lessen. Rond deze waterplas groeiden uiteraard riet of biezen, vandaar Biest of Bist.

DE PADDEKOTEN

En tenslotte de naam *Paddekoten*. Het is een betrekkelijk jonge toponiem die vermoedelijk na een sterke aangroei van de bevolking in de 18e eeuw ontstaan is. Ook te Kessel draagt een gehucht dezelfde naam, hier onherkenbaar verminkt tot Kouterhoek, waar het in feite om de Paddekoten gaat! De armzalige hutten die door de allerarmsten in deze verlaten omgeving gebouwd werden vergeleek men padden, omdat ze zo vies en onaantrekkelijk waren. Wanneer men de hedendaagse Paddekoten daarmee vergelijkt, dan kan men best zien hoe een dubbeltje - over de eeuwen heen - rollen kan. (2) (vervolgt)

*Frans Lens

(1) Rijksarchief Antwerpen - archief Kessel, nr.19.

(2) Voornaamste bron: A.M. en J. Helsen: *Gehuchtnamen in de Antwerpse Kempen*, blz. 143, 144, 145 en 146.

ELISABETH SCHRAPPENEL

*

*De stad scheen als verlaten,
Alles was dood en stil,
Geen mens was er in de straten
En de avond die viel in.
Opeens weerklonk al uit de grond
Een kindergeschrei als geweent
't Was in een donkre beschoten hoek
Waar men een lief kindeke vond.
Soldaten van de klas veertien
Die hadden het al gauw gezien,
Namen het kindje dadelijk op,
Vol vreugde werd het gedoopt.
Met vijven trokken zij aan 't lot,
Wie van hen het kindje moest erven.
De vader vluchtte, de moeder was dood,
Wij zullen ons vijven niet sterven.
Elisabeth Schrappenel,
Gevonden oorlogskind,
Zij voelde zich bij den troep zeer wel,
Van iedereen werd zij bemind.
Als de oorlog is gedaan
En wij naar huis toe gaan,
Dan zulde gij mijn lief kind wel gekend,
Met ons mee gaan naar Gent.*

*

(Een volgens Treske echt gebeurd verhaal. Een korporaal nam het kind mee naar Gent en 19 jaar later heeft zij van hem een brief ontvangen.)

Treske Dams kent wel honderd liedjes!

Het zou een onvergeeflijke tekortkoming zijn, U, geachte lezers en lezeressen, ons Treske vergeten voor te stellen als een bekwame zangeres op haar hoge ouderdom van 94 jaar. Het is waarlijk de moeite waard om haar gevoelige stem nog te beluisteren. Met een paardegeheugen zingt zij zonder aarzelen de talrijke liederen uit haar repertorium.

SOLDATENLIEDEREN

„Van jongsaf kon ik al goed zingen” zegt dit merkwaardig moederke vol fierheid. Op haar negende jaar mocht zij immers met koster Simon Verreet zaliger de hoogmis al opluisteren op zondag. Treske kan het niet laten nog regelmatig op uitstap te gaan in gezelschap van vrienden en wipschutters. Zij vertolkt dan nog soldatenliederen uit de eerste wereldoorlog, en weet de toehoorders te ontroeren door haar stemtrillingen, de smart beklemtonend die schuilt in de woorden van rampen, droefheid en wanhoop. Wij denken daarbij aan teksten zoals:
*Oorlogslied 1914
Oorlogsgebeuren te Aarschot
Elisabeth Schrappenel.*

SMARTLAPPEN

Aan smartlappen heeft Treske Daems geen nood. Wanneer zij daarmee start, kan enkel ademnood haar doen stoppen. Wie haar dan hoort, beluistert ademloos en vol spanning die droeve tragediën uit vervlogen jaren. Tot de verbeelding sprekend, tekenen de opeenvolgende taferelen zich af als een groot schilderij. Zo'n doek werd eertijds menigmaal aangetroffen op kruiskensmarkt of onder de lindeboom op een kermisdag. Zelfs aan diamantslijperijen werden slijpers en verstelsters buitengelokt door de tonen van een trekzak. Een zanger of zangeres wierp de gebeurtenis van een vreselijke, al dan niet dubbele moord in de lucht om de nieuwsgierigheid te prikkelen. Een tekstblaadje werd aangeboden voor enkele centen en de omstaanders, in kring opgesteld, neurieden zachtjes de melodie mee. Bij herhaling werden de teksten woord voor woord in het geheugen geprent; de melancholische tonen van een akkordeon dreven de ontroering zodanig ten top, dat menigmaal een traan drupte op het goedkoop tekstblaadje van minderwaardig papier. Tijdens het werk in de fabriek en de huiskamer werden die smartlappen doorgezongen als een overlevering aan de volgende geslachten. Uit de wel honderd liedjes die Treske kent, hebben wij er enkele genoteerd als erfdeel voor onze heemkring. Wij zijn ons Treske, die merkwaardige vrouw, zeer dankbaar. Haar zoetgevooisde stem zal voor Nijlen niet vergaan, zolang ons opgenomen bandje blijft bestaan!

*Octaaf Van Camp

Mensen van bij ons

HIJ WERD ALS SOLDAAT OPGEROEPEN

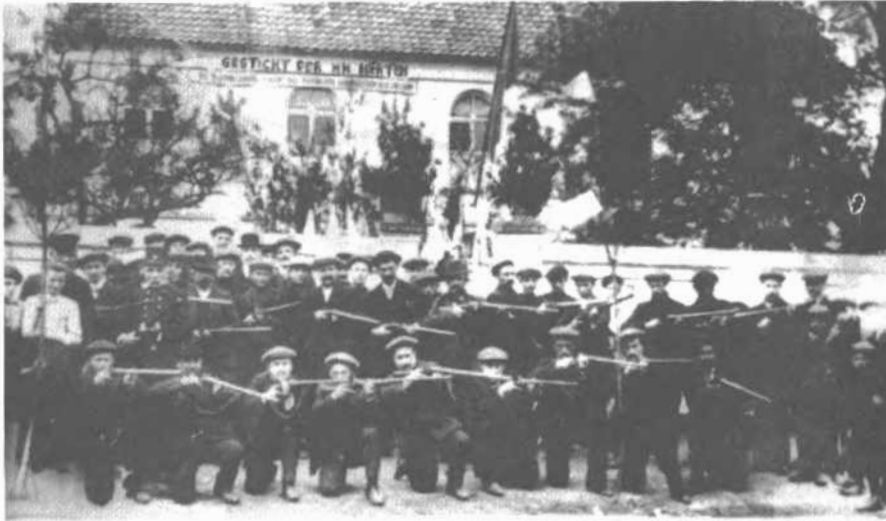
*

*Schoon lief ik moet binnegaan
En maak daarin geen getraan,
Want bij die kanoniers
Maken wij veel plezier.
Ik zal in permissie komen.
Schoon lief, ge moet daarvoor niet schromen,
Want binnen vier jaar kom ik naar huis,
Dan zullen wij trouwen en huren een huis. (bis)*

*Zij gaven malkander de hand.
Zij sprak tot haren Ferdinand,
Zij beloofde na den trouw
Ja te worden zijne vrouw.
Ik was nog maar pas drie maanden soldaat,
Of ik hoorde die valse maat.
Zij schreef mij enen brief,
Dat zij had een ander lief.
Ik deserteerde van mijne posten.
Schoon lief het zal uw leven kosten.
Met mijnen bloten sabel in de hand,
Heb ik mijn liefste aangerand. (bis)*

*Ik dacht daarop druk in nood
En bracht Stefanie ter dood,
Ja door een wreed gemoed,
Dat ze zwemmen zou in haar bloed.
Zo bracht ik haar om het leven,
Ik heb mij gevangen gegeven.
'k Wil ook die wrede dood doorstaan
En evenzo het graf ingaan. (bis)*

*Zij hebben mij streng gehouden
En naar het gevang gezonden.
Zij wezen mij de nacht,
Dat ik al voor mijn straf,
Door de kogel zal moeten sterven,
Op 't schavot daar ook 't leven derven.
Maar sterven doe ik met veel plezier,
Als ik mag rusten bij Stefanie.*

Men kende ze nog...

Tot ons groot genoeg hebben wij na de publikatie van de foto onder de hoofding „Wie kent ze nog?” verschillende reacties gekregen over het waar, wanneer en hoe van deze foto. U, lieve lezer, maken wij hierna deelachtig in de geheimen die ons aldus werden toevertrouwd.

De foto werd gemaakt voor het oud „Gesticht der H.H. Herten” in de Gemeentestraat (waarvan onlangs de laatste overblijfselen werden afgebroken) ter gelegenheid van het bezoek van aartsbisschop Mercier in 't jaar 1910. Het opschrift aangebracht op het gebouw luidde als volgt : *Wij Zusters juichen allen blij. Hoogwaarde Bisschop wees welkom.*

Op de foto werden o.m. volgende mensen voor het nageslacht vereeuwigd :

Het meisje links (met witte bloes) dat het boompje

vasthoudt is Celestine Nelis. Op de eerste rij geknield van links naar rechts : Alfons Leemans, Petrus De Doncker, August Derboven, Staf Faes, Alfons Leysen, Alfons Helsen, Baptist Kegelaers en Constant Van Herck. Verder is duidelijk herkenbaar de toenmalige garde Petrus Lieckens, August Peeters (Stienus van den Do), Alfons Cuypers, Jan de Doncker, Louis Van Immerseel, Alfons Kegelaers, Ernest Vets, August Hermans, Karel De Doncker, Gummarus Van Tendeloo, Frans Michiels, Frans Derboven, Louis Van Peer, Theofiel Michiels, Arthur Goyvaerts, Alfons Peeters, Louis Goyvaerts, Louis Leysen en Floran Cuypers. De mannen met het geweer zijn die van de burgerwacht. Een vergrote versie van de originele foto hangt nu in het rusthuis voor bejaarden in de Statiestraat.

*

In dit nummer drukken wij weer een nieuwe foto af. De vraag blijft dezelfde : wie kent ze nog? Lezer, wij wachten met brandende nieuwsgierigheid uw reactie af!

© 1982 Heemkring Davidsfonds Nijlen.

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en, of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Werkten mee aan dit nummer:

Redactie : Walter Caethoven, Jos Bastiaens, Flor Dieltjens, Frans Lens, Jan Roelans, Rosette Rymenants Jos Thys en Octaaf Van Camp.

Fotografie : Jeannine Thys en René Verhaegen.

Tekeningen : Dirk Liekens, Mark Derboven, Mark Verreydt.

Grafische vormgeving : Walter Caethoven.

Druk : Armand Luyten

DE POEMP - DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN - EERSTE
JAARGANG - NUMMER 3 - MAART 1982 - VERANTW.
UITGEVER : OCTAAF VAN CAMP, BOUWELSE-
STEENWEG 267 NIJLEN.